

„Угледајмо се на Србију”: Библиотеке и библиотекарски у документима Социјалистичког савеза радног народа Југославије

Бојан Ђорђевић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет – Катедра за библиотекарство и информатику, Београд
ORCID 0000-0002-0970-2338
nalesko1965@gmail.com

Сажетак

У раду се говори о расправама вођеним поводом развоја библиотека и библиотекарства у Србији у два комисијама Социјалистичког савеза радног народа Југославије – Комисији за идејно-васпитни рад и Комисији за друштвене организације. Ове расправе нарочито су учестале у другој половини педесетих година 20. века, у жеку израде нацрта Закона о библиотекама. Рад је заснован на архивској грађи похрањеној у Архиву Југославије.

Кључне речи: библиотеке, Социјалистички савез радног народа, Савез друштава библиотекара Југославије, Закон о библиотекама, организација

Након свршетка Другог светског рата и формирања социјалистичке заједнице, питање образовања и просвећивања широких народних маса постало је приоритетно. Улогу у том процесу имале су и библиотеке. Како је овај задатак схватан веома озбиљно, те како је до почетка педесетих година прошлог века и у култури доминирало централистичко управљање, не чуди што су се устројем и развојем библиотека тада углавном бавили органи Комунистичке партије и надлежно министарство које је више пута мењало назив и, напореда са културом, било задужено за просвету, а онда и науку. Када је у свом распису, већ крајем 1945. године, Коста Грубачић (1909–1968)¹, помоћник министра просвете Народне Републике Србије задужен за народно просвећивање, наглашавао важност „борбе против укорених предрасуда о томе да просвећивање није за одрасле“², било је јасно да ће се повести велика акција (и не само у Србији) у којој су важну улогу – пре свега у описмењавању и подизању свести о култури читања – имале библиотеке. То је у свом реферату (заправо годишњем извештају) нагласио члан Одбора за народно просвећивање Бранко Радуловић (1890–?): „Важна улога књижница и читаоница, као најшире установе преко које ће се вршити растурање штампаних издања у народу, захтева посебну пажњу просветних органа, те је неопходно и нужно што хитније приступити фактичком спровођењу у дело директиве о формирању књижница и читаоница где год је то могуће“. Овим се јасно указује на значај књижничара (библиотекара) као народног просветитеља и на профил личности која треба да се бави овим послом. Тако Радуловић истиче да

¹ Коста Грубачић рођен је у Билећи. Дипломирао је 1937. у Београду, а докторирао наредне године на Карловом универзитету у Прагу. Пре окупације био је одбијен за универзитетско намештење. Након завршетка рата постао је први ректор Народног универзитета и обављао високе политичке и друштвене функције. Поред рада у просвети, посебно се залагао за развој библиотечке струке, уређивао лист *Библиошечарство* и радио на *Лексикону библиошечарства* (1964).

² Архив Југославије (АЈ), Министарство просвете ФНРЈ 1945–1946 (1944–1946), 313–11–38 (8. децембар 1945).

Ђорђевић Б. „Угледајмо се на Србију”: Библиотеке и библиотекари у документима Социјалистичког савеза радног народа Југославије”, 62–68

библиотекар – да би „сваком појединцу пружио такву књигу која га занима и која одговара његовом културном нивоу” – мора да познаје становништво краја у коме ради, да има социјалне вештине („приступачан у опхођењу с људима”), да буде добар психолог, пропагандиста, те да поседује организационе способности.³

Задатку је приступљено веома амбициозно. Тако је, примера ради, само од септембра до новембра 1945. године, у Црној Гори отворено девет књижница и читаоница, а међу њима и једна специјализована (у Херцег Новом), која је прикупљала искључиво драмску литературу за потребе тзв. дилетантских и аматерских позоришних трупа.⁴ У Босни и Херцеговини, пак, од дела фонда намењеног оснивању Народне библиотеке у Сарајеву (утемељена је 1947), формирано је чак 238 мобилних библиотека, али је и то било мало, јер – како се наводи у једном извештају – „књиге се много читају и интерес је за њих велики”. Стога је одобрен кредит за стварање „што више сталних књижница”.⁵

Од 1947. године приступило се формирању среских књижница и читаоница. Њихов рад, као и плате за библиотекаре, финансирани су сами срезом. Но, проблеми су постали евидентни приликом покушаја стварања сеоских читаоница, које су, како је примећено, „биле препуштене саме себи”. Стога је тачно запажање да „и поред свих напора књига није ухватила дубљи корен на селу. Књижнице и читаонице нису постале културно-просветна жаришта како је било замишљено”.⁶

С друге стране, интензивно се радило на обнови Народне библиотеке Србије, унапређењу рада постојећих републичких библиотека (у Загребу и Љубљани), те отварању библиотека у осталим републичким центрима. Услед промене политичких околности након 1948. и разлаза са СССР, неки замашни подухвати нису остварени и замишљени су у зачетку, као што је то био случај са централном југословенском библиотеком, основаном 1945, која је престала да постоји већ 1950. године.⁷

Педесетих година прошлога века библиотекарска струка извела је процес неопходне реорганизације.⁸ У исто време, питањима струке – и не само библиотекарске – више се није бавила владајућа партија (иако се, наравно, водило рачуна да чланови партије у струковним организацијама имају водећу улогу), а надлежна министарства доносила су углавном опште уредбе и правила. Тежиште решавања практичних питања у свакој делатности, па и у библиотекарству, пребачено је на специфично политичко тело – Социјалистички савез радног народа (ССРН). Иако на нивоу Југославије основана још 1945. године, ова друштвено-политичка организација проистекла из Народног фронта свој значај стекла је са увођењем самоуправљања. Формирана је и развијана са циљем да се и они „радни људи” који нису били чланови партије организују и контролишу. У то време, ССРН је постао кључна организација која је надзирала и руководила радом управљачких тела предузећа и државних институција, па и струковним организацијама. Стога је разумљиво што се тада, а нарочито у другој половини педесетих година, управо на састанцима појединих комисија ССРН расправљало и о важним питањима струке.

Интензивне расправе о библиотекама и библиотекарству водиле су се у ССРН при Комисији за идејно-васпитни рад и Комисији за друштвене организације. Ако је друга комисија била надлежна за организацију библиотека, прва (којом је у то време руководио Вељко Влаховић (1914–1975)) се бавила библиотекама и читаоницама у земљи на начин сличан Агитпроповом

³ Документ видети у: АЈ 313-11-39 (крај 1945).

⁴ АЈ 313-11-37 (24. децембар 1945).

⁵ АЈ Савет за науку у културу Владе ФНРЈ 1950-1953 (1945-1953), 317-9-23 (14. фебруар 1946).

⁶ Милић Ф. Петровић, „Полазне основе за културно-просветни рад”, у *Културна историја Југославије: 1945–1952*. Књ. 1, прир. Бранка Докнић, Милић Ф. Петровић, Иван Хофман (Београд: Архив Југославије, 2009), 63.

⁷ О томе: Бојан Ђорђевић, „Државна централна библиотека Југославије: један неуспео подухват”, *Библиотекар* Год. 59, бр. 2 (2017): 83–92.

⁸ Материјале о оснивању и првим годинама рада Савеза друштава библиотекара Југославије видети у: АЈ 317-15-29.

Ђорђевић Б. „Угледајмо се на Србију”: Библиотеке и библиотекарски у документима Социјалистичког савеза радног народа Југославије“, 62–68

након ослобођења. По том схватању, библиотеке су биле установе за просвећивање и идеолошко васпитање „широких народних маса“. Истицало се да „библиотекар књижница популарног типа /јавних библиотека; прим. Б. Ђ./ мора да буде уједно и просветни радник“.⁹ Расправе су нарочито учестале од 1955. године, када је почео рад на изради нацрта Закона о библиотекама који је иницирао Савез друштава библиотекара Југославије. Да је овај закон неопходан није било сумње, што је и наглашено на једном од састанака Комисије за друштвене организације.¹⁰ Но, његова израда текла је споро, а узрок томе видео се и у несрећеним и недовољно систематизованим подацима о стању библиотека у Југославији.¹¹ На једном састанку Комисије за идејно-васпитни рад ССРН, делегат из Македоније Љиљана Чаловска (1920–1997)¹² истакла је да и даље, након десет година од ослобођења, нема праве и детаљне анализе стања јавних библиотека и да су подаци Савезног завода за статистику одавно застарели. Ипак, највише критика за „недопустиво кашњење“ у изради закона упућено је Одбору за просвету Извршног већа који је био задужен да његов нацрт припреми.¹³

Но, брига о библиотекама коју је исказивао ССРН најпре је била руковођена идеолошким мотивима, тј. потенцирањем опасности од утицаја страних читаоница које су у новим, либералнијим условима, отварање у великом броју, и не само у Београду и Загребу. С друге стране, њихова популарност објашњавана је чињеницом да су студенти и истраживачи само тако могли доћи до стране научне и стручне литературе.¹⁴ Јован Марјановић (1922–1981)¹⁵ се, стога, на састанку Комисије за идејно-васпитни рад залагао да се набавка страних књига за наше библиотеке поспеши, па чак и да се у универзитетским центрима формирају библиотеке специјализоване за страну литературу.¹⁶ О томе се расправљало и на другим састанцима, где је у први план стављена улога библиотека у научним установама, које би омогућиле лакши приступ пре свега страној стручној литератури.¹⁷

Долазило је и до оштрих сукоба у ССРН између представника библиотекара, књижара и Удружења издавача. У већини су критиковани издавачи, њихова „глад за зарадом“ и монополски положај.¹⁸ Хасан Бркић (1913–1965)¹⁹ је тврдио да су домаћи издавачи „више трговци, а не носиоци одређеног културног утицаја“ и да треба да се повежу са библиотекама и „да се тако створи један друштвени механизам“.²⁰ Наравно, представници издавача су се бранили и кривицу пребацивали на библиотеке, тврдећи да су пасивне и да се ослањају искључиво на

⁹ АЈ Социјалистички савез радног народа Југославије (Народни фронт Југославије) (1945–1960), 142–46–162 (31. март 1955). Делегат из Словеније Мара Шлајпех (Овде се највероватније ради о Мари Шлајпах Зорн (Mara Šlajpah Zorn, 1919–2006), <https://journals.uni-lj.si/knjiznica/article/view/14157/12467>. Она се у архивским документима наводи и као Марија Шлајпех) то је чак врло драматично установила: „Нама може помоћи само закон“.

¹⁰ АЈ 142–81–293 (23. април. 1956).

¹¹ АЈ 142–46–162 (16. мај 1955).

¹² Љиљана Чаловска рођена је у Софији, а студирала у Београду, где је 1940. године постала члан Комунистичке партије. Учествовала је у Народноослободилачкој борби и била делегат на Првом конгресу Антифашистичког већа Македоније. У време када је била делегат у савезном ССРН била је и посланик у македонској скупштини. Била је супруга Лазара Колишевског. Објавила је седам збирки поезије.

¹³ АЈ 142–46–162 (31. март 1955).

¹⁴ „Има и наших добрих комуниста који су ишли у те библиотеке и позајмљивали потребне књиге“. – АЈ 142–46–162 (4. март 1955).

¹⁵ Јован Марјановић рођен је у Београду. Био је историчар, учесник Народноослободилачке борбе и друштвено-политички радник. У време када је био делегат у савезном ССРН био је директор Архива Југославије.

¹⁶ АЈ 142–46–162 (4. март 1955).

¹⁷ АЈ 142–46–162 (31. март 1955).

¹⁸ Изношене су чак тешке оптужбе да у „Нолиту“ и „Просвети“ има предатних приватних издавача који су народни непријатељи. – АЈ 142–46–162 (24. мај 1955).

¹⁹ Хасан Бркић рођен је у Ливну. Био је истакнути револуционар, народни херој и министар у првој социјалистичкој Влади Босне и Херцеговине. Након што је ангажован као делегат у ССРН, био је председник Владе СР БиХ.

²⁰ АЈ 142–46–162 (4. март 1955).

Ђорђевић Б. „Угледајмо се на Србију”: Библиотеке и библиотекари у документима Социјалистичког савеза радног народа Југославије”, 62–68

књижаре, а не ступају директно у контакт са њима: „Кад год су се издавачка предузећа директно обраћала библиотекама, оне нису реаговале на позиве издавача”.²¹ Закључено је да сарадња библиотека и издавача може бити на корист свима. Мирко Тепавац (1922–2014)²² је посебно убеђивао издаваче да је та сарадња у њиховом интересу: „Ако постигнемо добру библиотечарску мрежу и повезивање са издавачима, онда ће нам бити загарантовано да ћемо сваку књигу моћи распродати у пет хиљада примерака”.²³

Иако су на састанку Комисије за друштвене организације ССРН прочитани закључци Трећег конгреса Савеза друштва библиотекара Југославије у којима се хвале „народне власти” због побољшања материјалног положаја библиотека и библиотекара²⁴, опет је ово питање било у првом плану и делегати ССРН као да нису делили ентузијазам представника библиотекара. Годину дана раније, на седници Комисије за идејно-васпитни рад ССРН, истакнуто је да се „средства још врло слабо одвајају за рад библиотека”. Словеначка представница Мара Шлајпех затражила је да се општине „јаче” обавезу да редовно одвајају средства за рад библиотека и читаоница: „Познато је да је књижница увек последња брига у друштвима”. Делегат из Србије, професор музике Владимир Стејин (1929–2001), навео је као „тужну чињеницу” да је у његовој републици буџет за библиотеке једва 200 динара по глави становника.²⁵ Постављало се и питање плаћања чланарине. На основу докумената са ових седница може се утврдити да су корисници у то време чланарину плаћали само у словеначким библиотекама! Делегати Комисије за идејно-васпитни рад снажно су подржали став Милице Продановић (1897–1992), управнице Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић”, да се нипошто не наплаћује чланарина у јавним библиотекама, па чак да се и библиотеке друштвених и привредних организација (омладинске, синдикалне, фабричке) отворе за све грађане бесплатно.²⁶ Изричито су против били делегати из Словеније. Без обзира што је Мара Шлајпех признавала да библиотеке „врло мало” могу да приходују од чланарине²⁷, књижевник Борис Зихерл (1910–1976) је тврдио да су људи у Словенији навикли да је плаћају „јер се тако више повезују са библиотеком”.²⁸ Ипак, као главни проблем истицане су мале плате библиотекара, а како су они стајали у том погледу сведочи захтев, изречен у писму Савеза друштва библиотекара Југославије Комисији за друштвене организације ССРН, да се „плате библиотекара у земљи морају довести на ниво учитељских плата”.²⁹

Следеће питање о коме се виšekратно расправљало у ССРН тицало се образовања и стручног усавршавања библиотекара. На састанку Комисије за идејно-васпитни рад, одржаном крајем марта 1955. године, то је била главна тема. Ширење мреже библиотека у земљи било је успорено између осталог и због недостатка стручног кадра, па је делегат из Словеније Мара Шлајпех говорила о „очајном и конфузно стању”, и о томе да у многим библиотекама раде људи са малом матуром. Делегат из Хрватске Матко Ројнић (1908–1981)³⁰ кривио је за то локалне власти које су тада чинили народни одбори: „Ми смо инсистирали да библиотечарство буде специјална струка и да за њу треба изграђивати кадар. Али, врло се слабо ради на том

²¹ АЈ 142-46-162 (31. март 1955).

²² Мирко Тепавац рођен је у Земуну. Био је револуционар и учесник Народноослободилачке борбе. У време док је био делегат у савезном ССРН био је директор Радио Београда. Као представник тзв. либерала, смењен је са свих дужности и пензионисан 1972. године.

²³ АЈ 142-46-162 (24. мај 1955).

²⁴ АЈ 142-81-293 (23. април 1956).

²⁵ Све у: АЈ 142-46-162 (31. март 1955).

²⁶ АЈ 142-46-162 (31. март 1955).

²⁷ АЈ 142-46-162 (31. март 1955).

²⁸ АЈ 142-46-162 (24. мај 1955).

²⁹ АЈ 142-81-293 (крај 1956).

³⁰ Матко Ројнић рођен је у Медулину. Био је библиотекар и публициста. У Националној и свеучилишној књижници у Загребу радио је од 1932. године, а пуне три деценије (од 1945. до 1976. године) као управник. Члан је Друштва југословенских библиотекара и први председник Хрватског библиотечарског друштва (Друштва библиотекара Хрватске).

Ђорђевић Б. „Угледајмо се на Србију”: Библиотеке и библиотекарски у документима Социјалистичког савеза радног народа Југославије“, 62–68

пољу [...] Ми данас имамо много среских и градских одбора у којима имамо људе који не разумеју ситуацију“. Све то сажето је у експлицитној тврдњи Милице Продановић: „Без кадра не можемо да решимо ништа“. ³¹ Истина, неколико месеци раније, у другој половини 1954. године, организован је – први пут у социјалистичкој Југославији – савезни семинар за библиотекаре, јер је закључено да им „фале одређена знања“. На састанку Комисије за идејно-васпитни рад поднет је извештај из кога се сазнаје да је семинар похађало 144 библиотекара. Оцењено је да је семинар био успешан, али да је број обучених библиотекара „тек кап у мору“. ³² Стога је на следећем састанку истакнуто да то није решење и да „библиотекарском кадру треба обезбедити систематско образовање“. ³³ Ту се за углед узимала традиција библиотечког образовања у Србији. Занимљиво је да је чак поменут течај који је за време окупације покренула Недићева влада и да је истакнута „широка лепеза стручних предмета и курсева на том течају“. ³⁴ Најзад је, на следећој седници, одлучено да треба отворити две високе школе за библиотекарство – у Београду и Загребу.

Посебну бригу комисије ССРН испољавале су за ширење библиотечке мреже у Југославији, и у том смислу пажљиво су анализирале овај процес. Што се тиче опремљености библиотека и броја публикација за узор се узимала Словенија, толико да је црногорски делегат у Комисији за идејно-васпитни рад тврдио: „Може се рећи да је за нас Словенија оно што је за Словенију Данска“. ³⁵ Додуше, то је заиста могло тако да изгледа када се зна да је у том тренутку у свим библиотекама у Црној Гори било мање од 240.000 књига. ³⁶ Но, иако је Словенија по многим параметрима одскакала, заостајала је у процесу ширења мреже библиотека по селима и мањим местима. Мара Шлајпех је то и признала: „Ми од 1953. године водимо борбу и једва смо успели да учврстимо градске библиотеке и већ неколико месеци радимо да се оне стварају и на селу, а резултата још нема много“. ³⁷ И у другим републикама констатовано је „очајно стање“ када су у питању сеоске библиотеке: „Где су раније, после ослобођења, радиле библиотеке, сада су оне мртве [...] Има крајева где је и оно књижног фонда што је постојало развучено и не зна се где је“. ³⁸

Једини, и то позитиван, изузетак представљала је, по речима делегата, Србија, у којој је библиотечка мрежа била најразгранатија и која је доминирала по броју, али и по опремљености градских и сеоских библиотека. Узрок томе видео се у чињеници да је тада ова Република имала највише школованог и стручног библиотечког кадра ³⁹, али и у „скоро савршеној организацији“ захваљујући постојању јединствене установе коју није имала ниједна друга република. Радило се о Библиотечком центру НР Србије, нетом основаном, који је имао троструки задатак – да помаже библиотекама у набавци публикација и сређивању фондова, да распоређује кадрове тако да „у свим библиотекама, па и најмањим, буде бар по један школовани стручњак“ и да „врши

³¹ Целу дискусију видети у: АЈ 142-46-162 (31. март 1955).

³² АЈ 142-46-162 (31. март 1955).

³³ АЈ 142-46-162 (16. мај 1955).

³⁴ Реч је о течају који је отпочео 1. априла 1943. године и имао велики број предмета: Подела наука, Историја српског штампарства, Рад са читаоцима и читаоницама, Позајмичка служба, Историја библиотека, Библиографија, Библиотечка пропаганда, Организација библиотека, Подела и распоређивање књига, Набавка књига, Каталогизација књига, Српско библиотечко законодавство, Техника књиге, Инвентарисање књига. Видети: „Стварање библиотечког кадра“, *Српски народ*, год. 2, бр. 42 (30. октобар 1943): 12. Више о течају видети: Анђела Стошић, „Универзитетска библиотека у Београду за време Другог светског рата“, у *Библиотечке и иденитетске 3: зборник радова*, гл. уредник Драгана Сабовљев (Панчево: Градска библиотека, 2022): 24–33.

³⁵ АЈ 142-46-162 (31. март 1955).

³⁶ Црногорски делегат овде је истакао као посебан проблем то што „у црногорским библиотекама има превише совјетске литературе“. – АЈ 142-62-162 (31. март 1955).

³⁷ АЈ 142-46-162 (31. март 1955).

³⁸ АЈ 142-46-162 (16. мај 1955).

³⁹ Овде се није помињао да је добар део библиотекара усавршио своје стручно искуство на течају током окупације, али и да је у тим тешким ратним данима вођена велика и прилично успешна акција оснивања сеоских библиотека у Србији. Видети: „По свима селима у Србији оснивају се позајмне библиотеке“, *Ново време* Год. 2, бр. 406 (28. август 1942): 4.

Ђорђевић Б. „Угледајмо се на Србију”: Библиотеке и библиотекари у документима Социјалистичког савеза радног народа Југославије”, 62–68

пропаганду књиге”.⁴⁰ Одмах затим, кренуло се са оснивањем среских библиотечких центара, почев од Београда.⁴¹ Посебно се истичала активност Библиотечког центра НР Србије на Косову и Метохији. Делегати из Словеније и Македоније изјавили су да се и код њих ради на формирању такве установе, уз позив Љиљане Чаловске да то учине и друге републике: „Угледајмо се на Србију”.⁴² И Комисија за друштвене организације истичала је значај овога центра и позивала српске стручњаке да помогну њихово организовање и у другим републикама.⁴³ У складу с тим, истакнуто је да се мора „прионуту на посао” и подићи модерна зграда Народне библиотеке.

Но, да ствари нису биле тако идиличне сведочио је Ашер Делеон (1921–2020)⁴⁴, тврдећи да је Библиотечки центар НР Србије још до краја неутемељена установа, чија ситуација и статус нису јасни.⁴⁵ Наиме, Центар је финансиран дотацијама Републичког савета за просвету, али посредно, преко Народне библиотеке. Због тога је, како је речено, већ више пута долазило до неспоразума, па су морале да арбитрирају републичке власти.⁴⁶ И заиста, Библиотечки центар НР Србије није био дуга века. Најпре се од стварања сличних центара у другим републикама одустало⁴⁷, потом су током 1959. године затворени срески центри у Србији⁴⁸, а како Закон о библиотекама није препознавао овакву установу, године 1960. је престао да постоји Библиотечки центар као самостална установа и прерастао је у једну од служби Народне библиотеке Србије.

Комисија ССРН за идејно-васпитни рад и Комисија ССРН за друштвене организације бавиле су се и другим питањима библиотечке струке, али тек узгред и спорадично. Тако се указивало на потребу поспешивања међубиблиотечке размене⁴⁹, на „врло озбиљан проблем школских библиотека”⁵⁰, на хиперпродукцију библиотечких часописа и билтена⁵¹, те на потребу увођења УДК⁵². Ипак, временом су се расправе проређивале и углавном се разговарало о томе како поспешити израду Закона о библиотекама. Процес доношења закона се, међутим, убрзао након што је, на Петом пленуму Савезног одбора Социјалистичког савеза радног народа Југославије, одржаном 18. и 19. априла 1957. у Београду, потпредседник Владе ФНРЈ Александар Ранковић (1909–1983) у свом реферату „Политичка и организациона питања у ССРНЈ” један део посветио управо библиотекама и њиховом значају за културни и друштвени развитак радних људи: „Библиотеке имају огромно значење у народном просвећивању. Оне утичу на опште образовање људи и потпомажу и стимулирају издавачку делатност. То је најсигурнији начин да књига дође до ширег круга читалаца. Због тога је потребно осигурати знатно већа финансијска средства у општинским и котарским буџетима за издржавање библиотека и набавку књига. Социјалистички савез треба да води бригу да се при свим библиотекама и читаоницама изабере органи друштвеног управљања, да им пружи подршку и стално ради на проширивању

⁴⁰ АЈ 142-46-162 (16. мај 1955).

⁴¹ О раду београдског центра видети: Анђела Стошић, „Допринос Милице Војиновић развоју библиотекарства као професије у Србији”, *Библиотечкар* Год. 64, бр. 2 (2022): 20–22.

⁴² АЈ 142-46-162 (16. мај 1955).

⁴³ АЈ 142-81-293 (децембар 1956).

⁴⁴ Ашер Делеон као Јеврејин побегао је почетком окупације у Италију, а онда се вратио у Србију и прикључио Народно-слободилачком покрету. У време када је био делегат Комисије за идејно-васпитни рад ССРН радио је у Институту за раднички покрет. Доцније је био члан сталне делегације Југославије при UNESCO-у.

⁴⁵ АЈ 142-46-162 (16. мај 1955).

⁴⁶ АЈ 142-46-162 (31. март 1955).

⁴⁷ АЈ 142-81-293 (22. јун 1958).

⁴⁸ Стошић, „Допринос Милице Војиновић развоју библиотекарства као професије у Србији”: 22.

⁴⁹ АЈ 142-46-162 (16. мај 1955).

⁵⁰ АЈ 142-46-162 (16. мај 1955).

⁵¹ АЈ 142-81-293 (26. новембар 1957). Стало се на становишту које је заступала Милада Рајтер (1910–2008), делегат из Србије, да је довољан један часопис за целу Југославију, али су се делегати из Хрватске томе оштро успротивили.

⁵² Комисија за друштвене организације ССРНЈ је експлицитно тражила „да се ради једнообразног уређења у народним књижицама књиге среде по међународној децималној класификацији”. – АЈ 142-81-293 (24. јун 1959).

Ђорђевић Б. „Угледајмо се на Србију”: Библиотеке и библиотекарски у документима Социјалистичког савеза радног народа Југославије“, 62–68

мреже библиотека и читаоница. Друштвени органи управљања при библиотекама треба да воде политику набавке књига, полазећи од интересовања и потреба читалаца и водећи рачуна о квалитету и вредности књига”.⁵³

Као што се види, Ранковић је у свом излагању сажео практично најважнија питања о којима се дотад расправљало у комисијама ССРН – културни и просветни значај библиотека, материјални положај библиотекара и питање ширења библиотечке мреже у земљи. Ускоро су у библиотекама широм Југославије, у складу са Ранковићевим предлогом, формирани раднички савети, а две и по године доцније донет је и савезни закон о библиотекама. Тако су библиотеке шездесетих година прошлог века наставиле да раде у другом контексту, па се мењао и њихов статус у самом Социјалистичком савезу радног народа, што је нова – и другачија – прича.

Литература и извори:

1. Arhiv Jugoslavije, Fond Ministarstva prosvete Vlade FNRJ (313).
2. Arhiv Jugoslavije, Fond Saveta za nauku i kulturu Vlade FNRJ (317).
3. Arhiv Jugoslavije, Fond Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije (142).
4. Ђорђевић, Bojan. „Državna centralna biblioteka Jugoslavije: jedan neuspeo poduhvat”. *Bibliotekar God.* 59, br. 2 (2017): 83–92.
5. Petrović, Milić F. „Polazne osnove za kulturno-prosvetni rad”. U *Kulturna politika Jugoslavije: 1945–1952, knj. 1*. Prir. Branka Doknić, Milić F. Petrović i Ivan Hofman, 41–67. Beograd: Arhiv Jugoslavije, 2009.
6. „Po svima selima u Srbiji osnivaju se pozajmne biblioteke”. *Novo vreme God.* 2, br. 406 (28. avgust 1942): 4.
7. „Stvaranje bibliotekarskog kadra”. *Srpski narod God.* 2, br. 42 (30. oktobar 1943): 12.
8. Stošić, Anđela. „Doprinos Milice Vojinović razvoju bibliotekarstva kao profesije u Srbiji”. *Bibliotekar God.* 64, br. 2 (2022): 9–27.
9. Stošić, Anđela. „Univerzitetska biblioteka u Beogradu za vreme Drugog svetskog rata”. U *Biblioteke i identitet 3: zbornik radova*. Gl. urednik Dragana Sabovljević, 24–33. Pančevo: Gradska biblioteka, 2022.

“Let’s Look up to Serbia”: libraries and librarians in documents of the Socialist Union of the Working People of Yugoslavia

Summary

After the end of the Second World War and the formation of the socialist society, the issue of general education – the so-called public education, became extremely important. Libraries played a significant role in that activity. In the 1950s, the library profession in Yugoslavia underwent a process of reorganization. It was a consequence of decentralization that followed the breakup with the USSR. The focus in solving practical librarianship issues was transferred to a specific political organization, the Socialist Union of the Working People of Yugoslavia. Within this organization, discussions were held on the most important issues of the library profession – relations with publishers, financial situation, education of librarians and the creation of a network of libraries in Yugoslavia. The culmination of all this was the passing of the federal Law on Libraries.

Keywords: libraries, Socialist Union of Working People, Association of Associations of Librarians of Yugoslavia, Law on Libraries, organization

Примљено: 22. априла 2024.
Исправке рукописа: 24. септембра 2024.
Прихваћено за објављивање: 17. октобра 2024.

⁵³ AJ 142-17-51.